

CUPRINS

PARTEA GENERALĂ

TITLUL I. LEGEA PENALĂ ȘI LIMITELE EI DE APLICARE	5
Capitolul I. Principii generale	5
Capitolul II. Aplicarea legii penale	22
Secțiunea 1. Aplicarea legii penale în timp	22
Secțiunea a 2-a. Aplicarea legii penale în spațiu.....	83
TITLUL II. INFRAȚIUNEA	116
Capitolul I. Dispoziții generale	116
Capitolul II. Cauzele justificative	132
Capitolul III. Cauzele de neimputabilitate	152
Capitolul IV. Tentativa	169
Capitolul V. Unitatea și pluralitatea de infracțiuni.....	182
Capitolul VI. Autorul și participanții	267
TITLUL III. PEDEPSELE	288
Capitolul I. Categoriile pedepselor	288
Capitolul II. Pedepsele principale.....	294
Secțiunea 1. Detențiunea pe viață	294
Secțiunea a 2-a. Închisoarea	298
Secțiunea a 3-a. Amenda.....	302
Capitolul III. Pedepsa accesorie și pedepsele complementare	310
Secțiunea 1. Pedepsa accesorie	310
Secțiunea a 2-a. Pedepsele complementare	318
Capitolul IV. Calculul duratei pedepselor	336
Capitolul V. Individualizarea pedepselor	344
Secțiunea 1. Dispoziții generale	344
Secțiunea a 2-a. Circumstanțele atenuante și circumstanțele agravante	351
Secțiunea a 3-a. Renunțarea la aplicarea pedepsei	385
Secțiunea a 4-a. Amânarea aplicării pedepsei.....	390
Secțiunea a 5-a. Suspendarea executării pedepsei sub supraveghere	407
Secțiunea a 6-a. Liberarea condiționată	432
TITLUL IV. MĂSURILE DE SIGURANȚĂ	462
Capitolul I. Dispoziții generale	462
Capitolul II. Regimul măsurilor de siguranță	464

TITLUL V. MINORITATEA.....	498
Capitolul I. Regimul răspunderii penale a minorului.....	498
Capitolul II. Regimul măsurilor educative neprivative de libertate	503
Capitolul IV. Dispoziții comune	519
TITLUL VI. RĂSPUNDEREA PENALĂ A PERSOANEI JURIDICE.....	528
Capitolul I. Dispoziții generale.....	528
Capitolul II. Regimul pedepselor complementare aplicate persoanei juridice	538
Capitolul III. Dispoziții comune	543
TITLUL VII. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ RĂSPUNDEREA PENALĂ.....	547
TITLUL VIII. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ SAU MODIFICĂ EXECUTAREA PEDEPSEI	589
TITLUL IX. CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CONSECINȚELE CONDAMNĂRII.....	603
TITLUL X. ÎNȚELESUL UNOR TERMENI SAU EXPRESII ÎN LEGEA PENALĂ.....	617

CODUL PENAL ADNOTAT

Volumul I

PARTEA GENERALĂ

Codul penal adnotat

Volumul I

Partea generală

Voicu Pușcașu
Cristinel Ghigheci

Universul Juridic
București
-2021-

PARTEA GENERALĂ

PUNERE ÎN APLICARE

Art. 236 din Legea nr. 187/2012: Dispozițiile părții generale a Codului penal, precum și dispozițiile generale ale prezentei legi se aplică și faptelor sancționate penal prin legi speciale, în afară de cazul în care legea dispune altfel.

Titlul I Legea penală și limitele ei de aplicare

Capitolul I Principii generale

Legalitatea incriminării

Art. 1. (1) Legea penală prevede faptele care constituie infracțiuni.

(2) Nicio persoană nu poate fi sancționată penal pentru o faptă care nu era prevăzută de legea penală la data când a fost săvârșită.

EXPUNERE DE MOTIVE¹

Codul acordă importanța cuvenită principiului legalității incriminării (art. 1) și principiului legalității pedepsei (art. 2), devenite principii constituționale odată cu adoptarea Constituției din 1991. Pentru a atrage atenția asupra consecințelor ce decurg, atât pentru legiuitor, cât și pentru practicieni, din fiecare dintre aceste principii – cu precădere interzicerea aplicării retroactive – s-a apreciat că este preferabilă reglementarea lor în două texte de lege distincte.

PUNERE ÎN APLICARE

Art. 5 din Legea nr. 187/2012: (1) Atunci când o normă penală face trimitere la o altă normă determinată, de la care împrumută unul sau mai multe elemente, modificarea normei completatoare atrage și modificarea normei incomplete.

(2) În cazul abrogării normei completatoare, norma incompletă va păstra elementele preluate de la aceasta, inclusiv limitele de pedeapsă, în forma existentă la data abrogării, afară de cazul în care legea dispune altfel².

Art. 7 din Legea nr. 187/2012: Ori de câte ori o normă în vigoare face trimitere la una sau mai multe infracțiuni prevăzute de Codul penal din 1969 sau de o lege specială modificată prin dispozițiile prezentei legi, trimiterea se consideră făcută la infracțiunea sau infracțiunile prevăzute de legea nouă, având aceleași elemente constitutive.

¹ Expunerea de motive redată în această lucrare este cea disponibilă la adresa http://www.just.ro/Sectiuni/Prima_Pagina_MeniuDreapta/noulcodpenal/tabid/940/language/ro-RO/Default.aspx, *Expunere motive – proiect Codul penal – forma transmisă Parlamentului*. Menționăm faptul că referirile din cuprinsul acesteia la *Codul penal în vigoare* sau la *actuala reglementare* sunt de fapt referiri la Codul penal în vigoare la data redactării expunerii de motive, respectiv Codul penal din 1968.

² Potrivit expunerii de motive a acestui act normativ, dispoziția își propune să unifice și în dreptul penal regimul legal al normelor de trimitere și de referire, în acord cu prevederile Legii nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată, renunțând la independența normei de trimitere față de norma de la care și-a împrumutat elementul completator.

CORELAȚII NORMATIVE→ **Legislație anterioară:**

- art. 2 C. pen.: Legea prevede care fapte constituie infracțiuni, pedepsele ce se aplică infracțiilor și măsurile ce se pot lua în cazul săvârșirii acestor fapte.
- art. 11 C. pen.: Legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni.

→ **Legislație corelativă:** art. 173, art. 174 C. pen.→ **Legislație conexă:**

- **Norme constituționale:** art. 15 din Constituția României.

◆ DOCTRINĂ

Tomuleț Cristina, Conformitatea dintre principalele curente existente în domeniul interpretării judiciare și exigențele principiului legalității, în C.D.P. nr. 1/2020, p. 49; *Anițulesei Ioana-Narcisa*, Abordări diferite ale principiului *nullum crimen, nulla poena sine lege* în dreptul penal european. Există un principiu al legalității în dreptul penal european?, în C.D.P. nr. 2/2018, p. 9; *Marius Andreescu*, Respectarea principiului supremației Constituției și a consecințelor acestuia în noile coduri penale, în Dreptul nr. 8/2016, p. 85; *Popoviciu Laura-Roxana*, Legalitatea în dreptul penal român, în R.D.P. nr. 2/2014, p. 34; *Toader Tudorel, Tutunaru Laura*, Controverse referitoare la aplicarea legii penale mai favorabile, în Dreptul nr. 11/2014, p. 23; *Paraschiv Gavril, Paraschiv Ramona-Gabriela*, Natura juridică a infracțiunii progresive și tratamentul penal al acesteia în lumina noului Cod penal, în Dreptul nr. 9/2014, p. 145; *Tomuleț Cristina*, Temelia principiului legalității. Studiu de caz: dreptul internațional penal, în-C.D.P. nr. 2/2013, p. 117; *Duwac Constantin*, Studiu comparativ referitor la legea penală și limitele ei de aplicare din perspectiva noului Cod penal și a Codului penal actual, în Dreptul nr. 7/2013, p. 177; *Ivan Gheorghe, Ivan Mari Claudia*, Principiul legalității incriminării și a pedepsei în dreptul Uniunii Europene, în Dreptul nr. 9/2012, p. 272; *Iordăchescu Andrei*, Unele considerații privind previzibilitatea legii penale, în C.D.P. nr. 3/2012, p. 85; *Predescu Ovidiu, Ungureanu Diana, Udriou Mihail*, Considerații referitoare la interpretarea art. 101 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene în raport cu principiul legalității incriminării și a pedepsei, în Dreptul, nr. 3/2011, p. 203; *Bogdan Sergiu*, Noua legislație penală și conformitatea acesteia cu principiile Manifestului referitor la politica penală europeană, în C.D.P. nr. 1/2011, p. 47; *Pașcu Octavian*, Protecția drepturilor omului în dreptul penal comunitar prin principiul legalității. Tendințele actuale în legislațiile naționale, în jurisprudența CEDO și în dreptul comunitar, în C.D.P. nr. 2/2009, p. 102; *Guiu Mioara-Ketty*, Folosirea raționamentului a pari în dreptul penal, în Dreptul nr. 8/2008, p. 152; *Predescu Ovidiu*, Principiul legalității în dreptul penal român în lumina standardelor europene, în Dreptul nr. 5/2008, p. 246; *Lămășanu Daniela Iuliana*, Determinarea elementului material – reflex al legalității penale, în R.D.P. nr. 1/2006, p. 71; *Manea Tamara*, Principiul legalității incriminării. Elemente de drept comparat, în Dreptul nr. 10/2001, p. 86; *Liviu-Popescu Corneliu*, Principiul legalității incriminării și pedepselor penale în lumina Constituției din decembrie 1991, în Dreptul nr. 4/1994, p. 41.

Decizii CEDO**1. Neincriminarea faptei de ucide a unui copil nenăscut.**

Reclamanta a dat naștere unui copil mort, motiv pentru care a formulat o plângere penală pentru ucidere din culpă. Instanța l-a achitat însă pe medic pentru această infracțiune, condamându-l pentru vătămare corporală, pe motiv că decesul accidental al unui copil nenăscut nu este un act pedepsibil prin legislația penală greacă, întrucât fetusul nu beneficiază de un drept la viață recunoscut.

Curtea a reluat o hotărâre recentă a sa – *Vo versus Franța* – afirmând că nu este nici posibil, nici de dorit să stabilească la acest moment dacă fetusul beneficiază de un drept la viață recunoscut prin art. 2 din Convenție, care ar trebui garantat prin incriminarea oricărei atingeri adusă acestuia. Curtea a considerat că statele își respectă obligațiile pozitive care decurg din respectul dreptului la viață dacă instaurează un sistem legislativ care să permită cel puțin o acțiune civilă în caz de ucidere a unui copil nenăscut. Or, cum în Grecia un astfel de sistem există, Curtea a constatat că plângerea este în mod vădit nefondată (*Christodoulou împotriva Greciei, Hotărârea din 13 ianuarie 2005, www.jurisprudentacedo.com*).

2. Nu este încălcat principiul legalității dacă lipsa de previzibilitate a legii este completată de jurisprudența constantă a instanțelor.

Reclamantul a fost condamnat la 15 ani de închisoare pentru activități inspirate de ideologia național-socialistă. Instanța a stabilit că reclamantul, în calitate de lider al unei grupări neonaziste, a fost implicat în recrutarea de noi membri și a organizat reuniuni în care participanții glorificau cel de-al treilea Reich și negau existența uciderilor sistematice prin utilizarea de gaz toxic în lagărele de concentrare. În recurs, ținând cont de faptul că reclamantul și-a mărturisit faptele, instanța i-a redus pedeapsa la 8 ani de închisoare.

Utilizând noțiunea largă de „activități inspirate de ideile național-socialiste” în legea penală, intenția legiuitorului a fost aceea de a scoate în afara legii orice activități cu caracter nazist. Pe de altă parte, înțelesul a acestei dispoziții se limitează la conceptul de național-socialism ca și ideologie istorică, astfel cum este ea înțeleasă în toată lumea, și care poate fi considerată suficient de precisă. De altfel, jurisprudența și doctrina din Austria au dezvoltat mai multe criterii care fac legea în discuție suficient de accesibilă și previzibilă și care permit judecătorului să distingă cu claritate între activități precum cele ale reclamantului și cele care nu pot primi o calificare de activități cu caracter nazist. De aceea, art. 7 nu a fost violat (*Schimanek împotriva Austria, Hotărârea din 1 februarie 2000, www.jurisprudentacedo.com*).

3. Faptul că o normă penală nu a mai fost aplicată anterior unor fapte similare nu atrage încălcarea principiului legalității incriminării.

Reclamanții au fost condamnați pentru difuzarea prin radio timp de 24 de ore a mai multor buletine de știri în cursul cărora imputau unui fost subprefect faptul de a fi avut un rol activ în deportarea a mii de evrei în 1942. Instanțele sesizate au considerat că aceste afirmații erau false și calomnioase. Responsabilitatea faptei a fost atribuită directorului postului, pe motiv că acesta avea obligația de a controla conținutul buletinelor de știri. De asemenea, jurnaliștii care au compus buletinul de știri au fost ținuți responsabili pe motiv că nu au fost de bună credință. Directorul și jurnaliștii au fost condamnați la o amendă penală și la plata de daune interese. Recursul lor a fost respins.

Potrivit reclamanților, regulile privind responsabilitatea penală a directorului nu puteau fi aplicate întrucât buletinele de știri au fost difuzate în direct. Curtea a considerat că, deși este adevărat că regulile acestea nu au fost aplicate anterior în situații similare, art. 7 nu implică clarificarea judiciară a conținutului unei infracțiuni prin raportare la o hotărâre judecătorească sau alta, cu condiția ca rezultatul interpretării normei să fie coerent și previzibil. Or, în opinia Curții, interpretarea dată de către instanțele interne este coerentă în raport de substanța infracțiunii și era previzibilă. De aceea, art. 7 nu a fost violat (*Radio France împotriva Franței, Hotărârea din 30 martie 2004, www.jurisprudentacedo.com*).

4. Condamnarea unei persoane juridice pentru infracțiunea de proxenetism nu încalcă principiul legalității incriminării deoarece aceasta avea posibilitatea să prevadă aplicabilitatea normei penale.

Societatea reclamantă exploatează un serviciu de trimis mesaje accesibil oricărei persoane în cadrul unei rețele de telecomunicații extrem de bine cunoscute în Franța, numită Minitel, un precursor al Internetului, în cadrul căreia prin intermediul unui server orice persoană putea comica informații către un număr nedeterminat de persoane care accesau serverul. Bănuind că prin intermediul Minitelului prostituatele își recrutau clienții, mai mulți agenți de poliție au intrat în sistem și au discutat cu prostituate, constatând că Minitelul este într-adevăr utilizat și de către prostituate în căutare de clienți. Cum asistarea, ajutarea și obținerea de profit din prostituție constituia infracțiune de proxenetism, reclamanta a fost inculpată penal. În primă instanță, ea nu a putut fi asistată de avocatul său, întrucât acesta a fost la rândul său inculpat ca reprezentant legal al persoanei juridice pentru aceeași infracțiune. Societatea a fost condamnată penal la plata unei amenzi.

Curtea a admis faptul că poliștii au provocat în parte comiterea infracțiunii întrucât au intervenit activ în stabilirea unor raporturi „contractuale” cu prostituatele, utilizând serverul reclamantei. Pe de altă parte însă, Curtea a constatat că poliștii au avut informații anterioare cu privire la această infracțiune, iar în cursul procesului mai multe prostituate au recunoscut că își racolau clienții prin Minitel. În aceste condiții, nu se poate afirma că societatea ar fi fost condamnată pentru o infracțiune la care a fost provocată de către agenții statului, iar art. 6 parag. 1 a fost respectat.

Reclamanta s-a plâns de faptul că la data comiterii faptei legea penală nu reprima expres utilizarea rețelei de telecomunicații ca modalitate de comitere a proxenetismului, ci doar în timpul procesului a intervenit o astfel de modificare a Codului penal, care s-ar fi aplicat retroactiv. Curtea nu împărtășește acest punct de vedere, considerând că și în formularea anterioară legea penală era suficient de precisă

pentru a asigura previzibilitatea faptului că un astfel de act constituie infracțiune. Faptul că ulterior s-a reglementat expres ipoteza nu înseamnă că legea nu se putea aplica astfel și anterior, prin interpretarea oferită de instanțe. Curtea a considerat că, în condițiile în care reclamanta este un gigant în materie de telecomunicații, nu îi era imposibil să prevadă consecințele utilizării serverelor sale în scopuri infracționale. În plus, prin contractele încheiate cu operatorii telefonici care facilitau accesul la Minitel, societatea a dat asigurări că serviciul nu va fi folosit pentru proxenetism, ceea ce probează caracterul previzibil al textului legal privind fapta de proxenetism. De aceea, nu există nicio violare a art. 7, iar plângerea este în mod vădit nefondată (*Eurofinacom împotriva Franței, Hotărârea din 7 septembrie 2004, www.jurisprudentacedo.com*).

5. Condamnarea unei persoane în baza unor dispoziții interne lipsite de previzibilitate, care nu au fost lămurite suficient nici printr-o jurisprudență constantă.

În prezenta cauză, Curtea observă mai întâi că reclamantul a fost trimis în judecată în temeiul Decretului Consiliului de Stat nr. 142/1986, în timp ce acesta fusese abrogat la 31 ianuarie 2002 prin Legea nr. 36/2002, prin urmare înainte de comiterea faptelor imputate reclamantului. În continuare, constată că art. 9 din Legea nr. 17/1990, astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 36/2002, în vigoare la momentul faptelor – și pe care instanțele, pentru a examina aspectul vinovăției reclamantului, trebuiau să o substituie din oficiu temeiului legal abrogat reținut în rechizitoriu – nu stabilea cu precizia necesară lățimea zonei economice exclusive române. În plus, determinarea „întinderii” zonei economice exclusive era în mod expres încredințată prin același articol unui acord care trebuia să fie încheiat între România și statele de coastă adiacente sau așezate în fața coastelor românești, printre care Bulgaria. Curtea consideră că o astfel de dispoziție nu putea fi în mod rezonabil considerată de aplicare previzibilă, în absența unui acord încheiat cu Bulgaria sau a oricărui alt element care să poată permite reclamantului să își adapteze comportamentul său. Apreciază că o definiție exactă, dată de dreptul român, a limitelor zonei economice exclusive decretate de România în sensul CNUDM era necesară având în vedere consecințele penale care puteau rezulta în cazul încălcării drepturilor suverane de către orice navă – și în special de către cele ce arborau pavilionul uneia dintre țările vizate de art. 9 alin. (2) din Legea nr. 17/1990, astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 36/2002.

Curtea observă că instanțele care l-au condamnat pe reclamant s-au pronunțat, de asemenea, că și în cazul în care între România și Bulgaria ar fi fost încheiat un acord, acesta nu ar fi fost favorabil reclamantului. Deși este adevărat că instanțele interne sunt mai bine poziționate pentru a interpreta dreptul intern, iar Curtea nu se poate substitui instanțelor interne în aprecierea pe care acestea trebuie să o realizeze în această privință, nu este mai puțin adevărat că instanța europeană păstrează competența de a verifica dacă o astfel de apreciere poate fi în mod rezonabil previzibilă pentru reclamant în raport cu „dreptul” aplicabil, inclusiv dreptul jurisprudențial.

În consecință, Curtea trebuie să aibă în vedere jurisprudența în materie a instanțelor române, cu atât mai mult cu cât interpretarea realizată de instanțele superioare, care au infirmat soluția de achitare pronunțată în primă instanță, s-a îndepărtat într-o manieră vizibilă de la litera art. 9 din legea citată anterior. Or, constată că interpretarea reținută de Tribunalul Constanța și de Curtea de Apel Constanța nu se fundamentează pe nicio jurisprudență internă consacrată. În fapt, documentele transmise de Guvern menționează patru decizii de condamnare, una privindu-l pe reclamant și celelalte cu privire la trei nave care arborau pavilion bulgar interceptate în urma unor incidente identice care au avut loc la 3 și 4 mai 2002. Precum în cauza reclamantului, în cazul celor trei nave, judecătorii au pronunțat decizii de achitare pentru aceleași motive precum raționamentul de achitare a reclamantului de către Judecătoria Constanța (a se vedea supra, pct. 17) Aceste decizii de achitare au fost infirmate în apel. În afara celor patru cauze, Guvernul nu a transmis nicio altă decizie de condamnare pronunțată pentru fapte similare celor din prezenta cauză, nici de la intrarea în vigoare a Legii nr. 36/2002, nici anterior, sub imperiul Decretului Consiliului de Stat nr. 142/1986. Dimpotrivă, în ceea ce privește aplicarea decretului în cauză, pe baza căruia parchetul a instrumentat cauza reclamantului, exemplele oferite de Guvern sunt decizii de achitare (...).

În lumina celor de mai sus, Curtea consideră că nici dispozițiile interne sus-menționate, nici interpretarea pe care au realizat-o instanțele nu au făcut să fie suficient de previzibilă condamnarea reclamantului.

Curtea subliniază, pe de altă parte, anumite contradicții între dispozițiile CNUDM și legislația română, de exemplu în ceea ce privește drepturile și obligațiile statului riveran în materia sancțiunilor în cazul nerespectării legislației sale, în special în ceea ce privește posibilitatea de a aplica o pedeapsă cu închisoarea (*Plechkov împotriva României, Hotărârea din 16 septembrie 2014, http://ier.gov.ro*).

Decizii ale Curții Constituționale

Decizii de admitere

1. CC, dec. nr. 224/2017 (*M. Of. nr. 427 din 9 iunie 2017*): Curtea constată că fapta de conducere pe drumurile publice a unui tractor agricol sau forestier, fără a deține permis de conducere, rămâne în afara oricărei sancțiuni penale. Această situație a intervenit ca urmare a redefinirii în legislație a noțiunii de "autovehicul" și excluderii exprese a "tractoarelor agricole și forestiere" din categoria autovehiculelor. Or, Directiva 2006/126/CE și Ordonanța Guvernului nr. 21/2014, prin care prevederile art. 4 alin. (4) din Directivă au fost transpuse în dreptul intern, nu au avut drept scop dezincriminarea unei asemenea fapte. De altfel, anterior modificărilor art. 6 pct. 6 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2002, prin art. 1 pct. 1 din Ordonanța Guvernului nr. 21/2014, tractorul rutier era considerat autovehicul, astfel încât conducerea sa pe drumurile publice, fără a deține permis de conducere, constituia infracțiune.

(...)

Curtea precizează că, în cazul art. 335 alin. (1) din Codul penal, nu ne aflăm în prezența unei simple opțiuni a legiuitorului, expresie a prevederilor art. 73 alin. (3) lit. h) din Constituție, potrivit cărora "Prin lege organică se reglementează: (...) h) infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora", ci a unei omisiuni legislative cu relevanță constituțională, care atrage competența instanței de contencios constituțional de a proceda la corectarea acesteia pe calea controlului de constituționalitate.

Altfel, Curtea Constituțională a statuat în jurisprudența sa că, într-o atare situație, chiar dacă îmbracă forma unei omisiuni legislative, viciul de neconstituționalitate sesizat nu poate fi ignorat, deoarece o atare omisiune și imprecizia legislativă sunt cele care generează încălcarea normelor constituționale. Or, Curtea Constituțională, potrivit art. 142 din Legea fundamentală, este garantul supremației Constituției, ceea ce presupune, printre altele, verificarea conformității întregului drept cu Constituția (a se vedea, de exemplu, Decizia nr. 503 din 20 aprilie 2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 353 din 28 mai 2010, sau Decizia nr. 107 din 27 februarie 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 318 din 30 aprilie 2014).

(...)

Dacă asemenea fapte nu sunt descurajate prin mijloacele dreptului penal, are loc încălcarea valorilor fundamentale, ocrotite de Codul penal, precum statul de drept, în componentele sale referitoare la apărarea ordinii publice și a siguranței publice, drepturile și libertățile cetățenilor, respectarea Constituției și a legilor, care sunt consacrate prin art. 1 alin. (3) și (5) din Legea fundamentală printre valorile supreme.

Astfel, prevederile art. 1 alin. (3) din Constituție, potrivit cărora "România este stat de drept [...]", impun legiuitorului obligația de a lua măsuri în vederea apărării ordinii și siguranței publice, prin adoptarea instrumentelor legale necesare în scopul prevenirii stării de pericol și a fenomenului infracțional, cu excluderea oricărui reglementări de natură să ducă la încurajarea acestui fenomen.

În același timp, potrivit art. 1 alin. (5) din Legea fundamentală, respectarea Constituției este obligatorie, de unde rezultă că legiuitorul nu își poate exercita competența de incriminare și de dezincriminare a unor fapte antisociale decât cu respectarea normelor și principiilor consacrate prin Constituție. De altfel, Curtea Constituțională a statuat în jurisprudența sa (a se vedea Decizia Curții Constituționale nr. 62 din 18 ianuarie 2007, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 104 din 12 februarie 2007) că legiuitorul nu ar putea defini și stabili ca infracțiuni, fără ca prin aceasta să încalce Constituția, fapte în conținutul cărora ar intra elemente de discriminare. Tot astfel, legiuitorul nu poate proceda la eliminarea protecției juridice penale a valorilor cu statut constituțional. Libertatea de reglementare pe care o are Parlamentul în aceste cazuri se exercită prin reglementarea condițiilor de tragere la răspundere penală pentru faptele antisociale care aduc atingere valorilor prevăzute și garantate de Constituție.

Or, prin absența reglementării ca infracțiune a faptei de conducere a unui tractor agricol sau forestier pe drumurile publice, fără permis de conducere, legiuitorul a afectat protecția penală acordată unor valori sociale deosebit de importante, precum siguranța circulației pe drumurile publice, cu consecințe majore asupra vieții și integrității corporale a persoanelor, valori protejate prin art. 22 din Constituție.

De asemenea, Curtea reține că, în contradicție cu dispozițiile art. 16 din Constituție, soluția legislativă cuprinsă în art. 335 alin. (1) din Codul penal generează discriminări, fără a exista vreo motivare obiectivă și rațională care să le justifice. Potrivit jurisprudenței Curții Constituționale, încălcarea principiului egalității și nediscriminării există atunci când se aplică tratament diferențiat unor cazuri egale, fără să existe o motivare obiectivă și rezonabilă (a se vedea, în acest sens, Decizia nr. 107 din 1 noiembrie 1995, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 85 din 26 aprilie 1996).

Aplicând aceste considerente în cauza de față, Curtea constată că este în afara oricărui argument juridic rațional și rezonabil ca o persoană care posedă permis de conducere, acordat pentru altă categorie decât tractoarele agricole sau forestiere, și care conduce un asemenea vehicul pe drumurile publice să poate avea calitatea de subiect activ al infracțiunii prevăzute de art. 335 alin. (2) din Codul penal, în timp ce o persoană care nu deține deloc permis de conducere și care conduce pe drumurile publice un tractor agricol sau forestier să nu fie sancționată penal. Nimic nu justifică apariția unei diferențieri între cele două categorii și aplicarea unui tratament privilegiat în cazul persoanelor care nu dețin permis de conducere. Tocmai de aceea, soluția pentru îndepărtarea stării de neconstituționalitate rezultată din aplicarea unui tratament juridic distinct între cele două categorii nu poate fi decât constatarea existenței unei inegalități, contrare prevederilor art. 16 alin. (1) din Constituție.

Pe cale de consecință, Curtea constată că deficiența de reglementare, cuprinsă în art. 335 alin. (1) din Codul penal, generează o stare de neconstituționalitate, în raport cu art. 1 alin. (3) și (5), art. 16 și art. 22 din Legea fundamentală, urmând să admită excepția de neconstituționalitate sub acest aspect.

Având în vedere prevederile art. 147 alin. (1) din Constituție, Curtea precizează faptul că revine legiuitorului obligația să pună de acord cu Legea fundamentală și cu prezenta decizie soluția legislativă cuprinsă în art. 335 alin. (1) din Codul penal, care nu incriminează fapta de conducere pe drumurile publice a unui tractor agricol sau forestier, de către o persoană care nu posedă permis de conducere.

2. CC, dec. nr. 405/2016 (M.Of. nr. 517 din 8 iulie 2016): Potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, art. 7 paragraful 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care consacră principiul legalității incriminării și pedepsei (*nullum crimen, nulla poena sine lege*), pe lângă interzicerea, în mod special, a extinderii conținutului infracțiunilor existente asupra unor fapte care, anterior, nu constituiau infracțiuni, prevede și principiul potrivit căruia legea penală nu trebuie interpretată și aplicată extensiv în defavoarea acuzatului, de exemplu, prin analogie. Rezultă astfel că legea trebuie să definească în mod clar infracțiunile și pedepsele aplicabile, această cerință fiind îndeplinită atunci când un justițiabil are posibilitatea de a cunoaște, din însuși textul normei juridice pertinente, la nevoie cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțe și în urma obținerii unei asistențe judiciare adecvate, care sunt actele și omisiunile ce pot angaja răspunderea sa penală și care este pedeapsa pe care o riscă în virtutea acestora. (...) Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că semnificația noțiunii de previzibilitate depinde într-o mare măsură de conținutul textului despre care este vorba și de domeniul pe care îl acoperă, precum și de numărul și de calitatea destinatarilor săi. Principiul previzibilității legii nu se opune ideii ca persoana în cauză să fie determinată să recurgă la îndrumări clarificatoare pentru a putea evalua, într-o măsură rezonabilă în circumstanțele cauzei, consecințele ce ar putea rezulta dintr-o anumită faptă. Este, în special, cazul profesioniștilor, care sunt obligați să dea dovadă de o mare prudență în exercitarea profesiei lor, motiv pentru care se așteaptă din partea lor să acorde o atenție specială evaluării riscurilor pe care aceasta le prezintă.

Având în vedere principiul aplicabilității generale a legilor, Curtea de la Strasbourg a reținut că formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. Astfel, numeroase legi folosesc, prin forța lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept, există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept penal. Nevoia de elucidare a punctelor neclare și de adaptare la circumstanțele schimbătoare va exista întotdeauna. Deși certitudinea în redactarea unei legi este un lucru dorit, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă, or, legea trebuie să fie capabilă să se adapteze schimbărilor de situație. Rolul decizional conferit instanțelor urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor, dezvoltarea progresivă a dreptului penal prin intermediul jurisprudenței ca izvor de drept fiind o componentă necesară și bine înrădăcinată în tradiția legală a statelor membre. Prin urmare, art. 7 paragraful 1 din Convenție nu poate fi interpretat ca interzicând clarificarea graduală a regulilor răspunderii penale pe calea interpretării judiciare de la un caz la altul, cu condiția ca rezultatul să fie coerent cu substanța infracțiunii și să fie în mod rezonabil previzibil (Hotărârea din 22 noiembrie 1995, pronunțată în Cauza S.W. împotriva Regatului Unit, paragraful 36). Curtea reține că cele statuate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în legătură cu principiul clarității și previzibilității legii au fost înglobate de instanța de contencios constituțional în propria jurisprudență (a se vedea, de exemplu, Decizia nr. 717 din 29 octombrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 216 din 23 martie 2016).

(...)

Curtea apreciază că, în primul rând, legiuitorului îi revine obligația, ca, în actul de legiferare, indiferent de domeniul în care își exercită această competență constituțională, să dea dovadă de o atenție sporită în respectarea principiului clarității și previzibilității legii.

(...)

Curtea reține că ilicitul penal este cea mai gravă formă de încălcare a unor valori sociale, iar consecințele aplicării legii penale sunt dintre cele mai grave, astfel că stabilirea unor garanții împotriva arbitrarului prin reglementarea de către legiuitor a unor norme clare și predictibile este obligatorie. Comportamentul interzis trebuie impus de către legiuitor chiar prin lege (înțeleasă ca act formal adoptat de Parlament, în temeiul art. 73 alin. (1) din Constituție, precum și ca act material, cu putere de lege, emis de Guvern, în temeiul delegării legislative prevăzute de art. 115 din Constituție, respectiv ordonanțe și ordonanțe de urgență ale Guvernului) neputând fi dedus, eventual, din raționamentele ale judecătorului de natură să substituie normele juridice. În acest sens, instanța de contencios constituțional a reținut că, în sistemul continental, jurisprudența nu constituie izvor de drept așa încât înțelesul unei norme să poată fi clarificat pe această cale, deoarece, într-un asemenea caz, judecătorul ar deveni legiuitor (Decizia nr. 23 din 20 ianuarie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 240 din 31 martie 2016, paragraful 16).

(...)

Curtea constată că în cazul în care neîndeplinirea ori defectuoșitatea îndeplinirii unui act nu s-ar raporta la atribuții de serviciu prevăzute într-un act normativ cu putere de lege s-ar ajunge la situația ca în cazul infracțiunii de abuz în serviciu elementul material al acesteia să fie configurat atât de legiuitor, Parlament sau Guvern, cât și de alte organe, inclusiv persoane juridice de drept privat, în cazul fișei postului, ceea ce nu este de acceptat în sistemul juridic de drept penal. Curtea reține că, deși legislația primară poate fi detaliată prin intermediul adoptării unor acte de reglementare secundară, potrivit art. 4 alin. (3) din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, actele normative date în executarea legilor și a ordonanțelor Guvernului se emit doar în limitele și potrivit normelor care le ordonă.

În concluzie, în materie penală, principiul legalității incriminării, "nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege", impune ca numai legiuitorul primar să poată stabili conduita pe care destinatarul legii este obligat să o respecte, în caz contrar aceștia supunându-se sancțiunii penale.

(...)

Curtea constată că incriminarea/dezincriminarea unor fapte ori reconfigurarea elementelor constitutive ale unei infracțiuni țin de marja de apreciere a legiuitorului, marjă care nu este absolută, ea fiind limitată de principiile, valorile și exigențele constituționale. În acest sens, Curtea a statuat că legiuitorul trebuie să dozeze folosirea mijloacelor penale în funcție de valoarea socială ocrotită, Curtea putând cenzura opțiunea legiuitorului numai dacă aceasta contravine principiilor și exigențelor constituționale (a se vedea, în acest sens, Decizia nr. 824 din 3 decembrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 122 din 17 februarie 2016).

(...)

Astfel, Curtea constată că în exercitarea competenței sale constituționale de a legifera în cadrul politicii penale, legiuitorul are dreptul, dar și obligația de a apăra anumite valori sociale, unele dintre acestea identificându-se cu valorile protejate de Constituție (dreptul la viață și la integritate fizică și psihică - art. 22; dreptul la ocrotirea sănătății - art. 34, dreptul de vot - art. 36 etc.), prin incriminarea faptelor care aduc atingere acestora (în acest sens a se vedea Decizia nr. 62 din 18 ianuarie 2007, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 104 din 12 februarie 2007, și Decizia nr. 2 din 15 ianuarie 2014, precitată).

Totodată, Curtea reține că, în exercitarea competenței de legiferare în materie penală, legiuitorul trebuie să țină seama de principiul potrivit căruia incriminarea unei fapte ca infracțiune trebuie să intervină ca ultim resort în protejarea unei valori sociale, ghidându-se după principiul "*ultima ratio*".

(...)

Curtea apreciază că, în materie penală, acest principiu nu trebuie interpretat ca având semnificația că legea penală trebuie privită ca ultimă măsură aplicată din perspectivă cronologică, ci trebuie interpretat ca având semnificația că legea penală este singura în măsură să atingă scopul urmărit, alte măsuri de ordin civil, administrativ, etc. fiind improprie în realizarea acestui deziderat.

(...)

Curtea reține că din perspectiva principiului "*ultima ratio*" în materie penală, nu este suficient să se constate că faptele incriminate aduc atingere valorii sociale ocrotite, ci această atingere trebuie să prezinte un anumit grad de intensitate, de gravitate, care să justifice sancțiunea penală.

3. CC, dec. nr. 363/2015 (*M. Of. nr. 495 din 6 iulie 2015*): În ceea ce privește incriminarea unei fapte, Curtea, în jurisprudența sa, a statuat că dispozițiile legale incriminatoare constituie o expresie a prevederilor art. 23 alin. (12) din Constituție, potrivit cărora "Nicio pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii", precum și a celor ale art. 73 alin. (3) lit. h), care reglementează competența legiuitorului de a stabili infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora. În temeiul dispozițiilor constituționale menționate, legiuitorul este liber să aprecieze atât pericolul social în funcție de care urmează să stabilească natura juridică a faptei incriminate, cât și condițiile răspunderii juridice pentru acea faptă (Decizia nr. 1.205 din 20 septembrie 2011, precitată). Astfel, dacă prevederile art. 73 alin. (3) lit. h) din Constituție indică autoritatea competentă să reglementeze infracțiunile - Parlamentul, respectiv Guvernul pe calea delegării legislative constituționale, relațiile sociale reglementate, procedura și majoritatea de vot necesare incriminării, dispozițiile art. 23 alin. (12) din Constituție implică exigența ca infracțiunile și pedepsele să fie stabilite numai printr-un act normativ cu forță de lege - "în temeiul legii", iar prin trimiterea la "condițiile legii" trebuie realizată coroborarea cu art. 1 alin. (5) din Constituție care consacră principiul legalității și care impune obligația ca normele adoptate să fie precise, clare și previzibile.

(...)

În acest context, Curtea observă că orice act normativ trebuie să îndeplinească anumite condiții calitative, printre acestea numărându-se previzibilitatea, ceea ce presupune că acesta trebuie să fie suficient de precis și clar pentru a putea fi aplicat (a se vedea, în acest sens, spre exemplu, Decizia nr. 189 din 2 martie 2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 307 din 5 aprilie 2006, Decizia nr. 903 din 6 iulie 2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 584 din 17 august 2010, sau Decizia nr. 26 din 18 ianuarie 2012, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 116 din 15 februarie 2012). În același sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că legea trebuie, într-adevăr, să fie accesibilă justițiabilului și previzibilă în ceea ce privește efectele sale. Pentru ca legea să satisfacă cerința de previzibilitate, ea trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a autorităților în domeniul respectiv, ținând cont de scopul legitim urmărit, pentru a oferi persoanei o protecție adecvată împotriva arbitrarului (a se vedea Hotărârea din 4 mai 2000, pronunțată în Cauza Rotaru împotriva României, paragraful 52, și Hotărârea din 25 ianuarie 2007, pronunțată în Cauza Sissanis împotriva României, paragraful 66).

De aceea, o lege îndeplinește condițiile calitative impuse atât de Constituție, cât și de Convenție, numai dacă norma este enunțată cu suficientă precizie pentru a permite cetățeanului să își adapteze conduita în funcție de aceasta, astfel încât, apelând la nevoie la consiliere de specialitate în materie, el să fie capabil să prevadă, într-o măsură rezonabilă, față de circumstanțele speței, consecințele care ar putea rezulta dintr-o anumită faptă și să își corecteze conduita.

Curtea, având în vedere principiul generalității legilor, reține că poate să fie dificil să se redacteze legi de o precizie totală și o anumită suplețe poate chiar să se dovedească de dorit, suplețe care nu trebuie să afecteze, însă, previzibilitatea legii (a se vedea, în acest sens, Decizia Curții Constituționale nr. 903 din 6 iulie 2010, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 584 din 17 august 2010, și Decizia Curții Constituționale nr. 743 din 2 iunie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 579 din 16 august 2011, precum și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la care se rețin, spre exemplu, Hotărârea din 15 noiembrie 1996, pronunțată în Cauza Cantoni împotriva Franței, paragraful 29, Hotărârea din 25 noiembrie 1996, pronunțată în Cauza Wingrove împotriva Regatului Unit, paragraful 40, Hotărârea din 4 mai 2000, pronunțată în Cauza Rotaru împotriva României, paragraful 55, Hotărârea din 9 noiembrie 2006, pronunțată în Cauza Leempoel & S.A. ED. Cine Revue împotriva Belgiei, paragraful 59).

Totodată, Curtea constată că, potrivit art. 8 alin. (4) teza întâi din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 260 din data de 21 aprilie 2010 "textul legislativ trebuie să fie formulat clar, fluent și inteligibil, fără dificultăți sintactice și pasaje obscure sau echivoce", iar potrivit art. 36 alin. (1) din aceeași lege, "actele normative trebuie redactate într-un limbaj și stil juridic specific normativ, concis, sobru, clar și precis, care să excludă orice echivoc, cu respectarea strictă a regulilor gramaticale și de ortografie".

Așadar, față de cele menționate mai sus, Curtea constată că dispozițiile art. 23 alin. (12) din Constituție impun garanția reglementării prin lege a incriminării faptelor și stabilirea sancțiunii corespunzătoare și, în mod implicit, obligația în sarcina legiuitorului de a adopta legi care să respecte cerințele de calitate ale acestora, care se circumscriu principiului legalității prevăzut la art. 1 alin. (5) din Constituție.

(...)

Curtea constată că, potrivit dispozițiilor art. 6 din Legea nr. 241/2005, constituie infracțiune și se pedepsește cu închisoare de la un an la 6 ani reținerea și nevărsarea, cu intenție, în cel mult 30 de zile de la scadență, a sumelor reprezentând impozite sau contribuții cu reținere la sursă, însă nici în cuprinsul acestui articol, nici în cuprinsul legii menționate sau al altor acte normative, noțiunea de "impozite sau contribuții cu reținere la sursă" nu este definită. Însă, prin normele infralegale, care au menirea de a aproba modelul și conținutul formularelor utilizate pentru declararea impozitelor, taxelor și contribuțiilor, sunt inventariate impozitele și contribuțiile colectate prin reținere la sursă, iar impozitul pe veniturile din transferul proprietăților imobiliare din patrimoniul personal sau impozitul pe alte venituri ale persoanelor fizice este menționat ca un impozit cu reținere la sursă. Așadar, Curtea reține că obiectul material al infracțiunii nu este configurat prin lege, ci printr-un act administrativ de aplicare a legii al cărui obiect de reglementare vizează, în realitate, un domeniu distinct, respectiv aprobarea modelului și conținutului unor formulare. Or, în ipoteza infracțiunilor, inclusiv a celor reglementate în domeniul fiscal, legiuitorul trebuie să indice în mod clar și neechivoc obiectul material al acestora în chiar cuprinsul normei legale sau acesta să poată fi identificat cu ușurință prin trimiterea la un alt act normativ de rang legal cu care textul incriminator se află în conexiune, în vederea stabilirii existenței/inexistenței infracțiunii.

Raportând cele prezentate mai sus la speța de față, Curtea constată că legiuitorul și-a respectat numai din punct de vedere formal competența constituțională de a legifera, fără ca prin conținutul normativ al textului incriminator să stabilească cu claritate și precizie obiectul material al infracțiunii, ceea ce determină o lipsă de previzibilitate a acestuia. Așa fiind, textul supus controlului de constituționalitate nu respectă condițiile de calitate a legii, respectiv din modul de definire a infracțiunii prevăzute la art. 6 din Legea nr. 241/2005 nu poate fi determinată noțiunea de "impozit cu reținere la sursă", astfel că destinatarul normei nu poate să își ordoneze conduita, în funcție de ipoteza normativă a legii.

În ceea ce privește accesibilitatea legii, Curtea constată că, din punct de vedere formal, aceasta are în vedere aducerea la cunoștința publică a actelor normative de rang infraconstituțional și intrarea în vigoare a acestora, care se realizează în temeiul art. 78 din Constituție, respectiv legea se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I, și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o data ulterioară prevăzută în textul ei.

Însă, pentru a fi îndeplinită cerința de accesibilitate a legii, nu este suficient ca o lege să fie adusă la cunoștința publică, ci este necesar ca între actele normative care reglementează un anumit domeniu să existe atât o conexiune logică pentru a da posibilitatea destinatarilor acestora să determine conținutul domeniului reglementat, cât și o corespondență sub aspectul forței lor juridice. Nu este așadar admisă o reglementare dispartă a domeniului sau care să rezulte din coroborarea unor acte normative cu forță juridică diferită. În acest sens, normele de tehnică legislativă referitoare la integrarea proiectului în ansamblul legislației statuează că actul normativ trebuie să se integreze organic în sistemul legislației, scop în care actul normativ trebuie corelat cu prevederile actelor normative de nivel superior sau de același nivel cu care se află în conexiune [art. 13 lit. a) din Legea nr. 24/2000]. Pentru sublinierea unor conexiuni legislative se utilizează norma de trimitere [art. 16 alin. (1) teza a doua din Legea nr. 24/2000], care operează întotdeauna între acte normative cu aceeași forță juridică.

Raportând prevederile criticate la principiile mai sus enunțate, Curtea constată că acestea nu respectă cerința de accesibilitate a legii, întrucât dispozițiile art. 6 din Legea nr. 241/2005, pe lângă faptul că nu definesc ele însele noțiunea de "impozite sau contribuții cu reținere la sursă", nu fac trimitere la un act normativ de rang legal care s-ar afla în conexiune cu acestea, respectiv să fie indicate, în mod concret, norme legale care stabilesc categoria impozitelor sau contribuțiilor cu reținere la sursă, în care s-ar afla și impozitul pentru transferul proprietăților imobiliare din patrimoniul personal. Singura mențiune cu privire la acesta este cuprinsă într-un act administrativ dat în aplicarea unor acte normative de reglementare primară, fără a exista o legătură cu obiectul de reglementare al Legii nr. 241/2005, lege penală în sensul art. 173 din Codul penal.

(...)

Curtea observă că legiuitorul, prin normele criticate, a urmărit să descurajeze contribuabilii de la sustragerea prin orice mijloace de la impunerea sau de la plata impozitelor, taxelor, contribuțiilor și a altor sume datorate bugetului de stat, bugetelor locale, bugetului asigurărilor sociale de stat și bugetelor fondurilor speciale, însă atingerea de către stat a unor obiective, chiar și atunci când acestea sunt de interes general și necesare, nu se poate face decât cu respectarea Constituției, care, potrivit art. 1 alin. (5), este obligatorie. Astfel, nu se poate pretinde unui subiect de drept să respecte o lege care nu este clară, precisă, previzibilă și accesibilă, întrucât acesta nu își poate adapta conduita în funcție de ipoteza normativă a legii; tocmai de aceea, autoritatea legiuitoare, Parlamentul sau Guvernul, după caz, are obligația de a edicta norme care să respecte trăsăturile mai sus arătate.

Decizii de respingere

1. Curtea observă că, în ceea ce privește principiul accesibilității și previzibilității legii, prin Decizia nr. 717 din 29 octombrie 2015, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 216 din 23 martie 2016, paragrafele 30 - 31, a reținut că art. 7 paragraful 1 din Convenție, care consacră principiul legalității incriminării și pedepsei (nullum crimen, nulla poena sine lege), pe lângă interzicerea, în mod special, a extinderii conținutului infracțiunilor existente asupra unor fapte care, anterior, nu constituiau infracțiuni, prevede și principiul potrivit căruia legea penală nu trebuie interpretată și aplicată extensiv în defavoarea acuzatului, de exemplu, prin analogie. Rezultă, astfel, că legea trebuie să definească în mod clar infracțiunile și pedepsele aplicabile, această cerință fiind îndeplinită atunci când un justițiabil are posibilitatea de a cunoaște, din însuși textul normei juridice pertinente, la nevoie cu ajutorul interpretării acesteia de către instanțe și în urma obținerii unei asistențe judiciare adecvate, care sunt actele și omisiunile ce pot angaja răspunderea sa penală și care este pedeapsa pe care o riscă în virtutea acestora. Totodată, Curtea de la Strasbourg a statuat că noțiunea de "drept" folosită la art. 7 corespunde celei de "lege" care apare în alte articole din Convenție și înglobează atât prevederile legale, cât și practica judiciară, presupunând cerințe calitative, îndeosebi cele ale accesibilității și previzibilității (Hotărârea din 15 noiembrie 1996, pronunțată în Cauza Cantoni împotriva Franței, paragraful 29, Hotărârea din 22 iunie 2000, pronunțată în Cauza Coërme și alții împotriva Belgiei, paragraful 145, Hotărârea din 7 februarie 2002, pronunțată în Cauza E.K. împotriva Turciei, paragraful 51, Hotărârea din 29 martie 2006, pronunțată în Cauza Achour împotriva Franței, paragrafele 41 și 42, Hotărârea din 24 mai 2007, pronunțată în Cauza Dragotoni și Militaru-Pidhorni împotriva României, paragrafele 33 și 34, Hotărârea din 12 februarie 2008, pronunțată în Cauza Kafkaris împotriva Ciprului, paragraful 140, Hotărârea din 20 ianuarie 2009, pronunțată în Cauza Sud Fondi srl și alții împotriva Italiei, paragrafele 107 și 108, Hotărârea din 17 septembrie 2009, pronunțată în Cauza Scoppola împotriva Italiei (nr. 2), paragrafele 93, 94 și 99, Hotărârea din 21 octombrie 2013, pronunțată în Cauza Del Rio Prada împotriva Spaniei, paragrafele 78, 79 și 91). Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că semnificația noțiunii de previzibilitate depinde într-o mare măsură de conținutul textului despre care este vorba și de domeniul pe care îl acoperă, precum și de numărul și de calitatea destinatarilor săi. Principiul previzibilității legii nu se opune ideii ca persoana în cauză să fie determinată să recurgă la îndrumări clarificatoare pentru a putea evalua, într-o măsură rezonabilă în circumstanțele cauzei, consecințele ce ar putea rezulta dintr-o anumită faptă. Este, în special, cazul profesioniștilor care sunt obligați să dea dovadă de o mare prudență în exercitarea profesiei lor, motiv pentru care se așteaptă din partea lor să acorde o atenție specială evaluării riscurilor pe care acestea le prezintă (Cantoni împotriva Franței, paragraful 35, Dragotoni și Militaru-Pidhorni împotriva României, paragraful 35, Sud Fondi srl și alții împotriva Italiei, paragraful 109). Având în vedere principiul aplicabilității generale a legilor, Curtea de la Strasbourg a reținut că formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. Astfel, numeroase legi folosesc, prin forța lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept, există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept penal. Nevoia de elucidare a punctelor neclare și de adaptare la circumstanțele schimbătoare va exista întotdeauna. Din nou, deși certitudinea este extrem de dezirabilă, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă, or legea trebuie să fie capabilă să se adapteze schimbărilor de situație. Rolul decizional conferit instanțelor urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor, dezvoltarea progresivă a dreptului penal prin intermediul jurisprudenței ca izvor de drept fiind o componentă necesară și bine înrădăcinată în tradiția legală a statelor membre. Prin urmare, art. 7 paragraful 1 din Convenție nu poate fi interpretat ca interzicând clarificarea graduală a regulilor răspunderii penale pe calea interpretării judiciare de la un caz la altul, cu condiția ca rezultatul să fie coerent cu substanța infracțiunii și să fie în mod rezonabil previzibil (cauzele S.W. împotriva Regatului Unit, paragraful 36, Dragotoni și Militaru-Pidhorni împotriva României, paragrafele 36 și 37, Kafkaris împotriva Ciprului, paragraful 141, Del Rio Prada împotriva Spaniei, paragrafele 92 și 93) (**DEC. nr. 184/2016, M. Of. nr. 437 din 10 iunie 2016**).

2. Curtea reține că, potrivit Legii nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, în cadrul soluțiilor legislative adoptate trebuie să se realizeze o configurare explicită a conceptelor și noțiunilor folosite în noua reglementare, care au un alt înțeles decât cel comun, pentru a se asigura astfel înțelegerea lor corectă și a se evita interpretările greșite (art. 25), iar, "dacă o noțiune sau un termen nu este consacrat" sau poate avea înțelesuri diferite, semnificația acestuia în context se stabilește

prin actul normativ ce le instituie, în cadrul dispozițiilor generale sau într-o anexă destinată lexicului respectiv și devine obligatorie pentru actele normative din aceeași materie [art. 37 alin. (2)].

Curtea reține, de asemenea, că stilul actelor normative trebuie să se caracterizeze prin claritate, precizie, prin concizie - fără ca legea să fie însă sumară și lacunară - prin aplicarea unor principii stabile, predictibile și accesibile, să fie inteligibil pentru categorii largi și diverse de destinatari, având în vedere caracterul general și obligatoriu al normei juridice. Aceasta, întrucât nu se poate concepe o bună gândire juridică fără o exteriorizare a ei într-o formă și într-o limbă perfect adecvate. Lingviștii subliniază faptul că "limbajele de specialitate (cum este și limbajul juridic) sunt în relație de incluziune, prin raportare la limba generală și în relație de intersecție cu limba comună cu care împărtășesc caracteristicile și cu care ele mențin o relație de schimb constant de unități și de convenții", limba fiind "un sistem al cărui termeni sunt solidari și în care valoarea unuia dintre termeni rezultă din prezența simultană a celorlalți". Stilul juridic, ca și stilul științific, "implică reflectarea asupra noțiunilor și precizarea lor, iar aceasta nu se poate face decât prin reîntrebuințarea aceluiași cuvânt, care devine expresia consacrată".

Curtea reține că, în general, stilul juridic, datorită însăși rațiunii sale de a fi, întrebunțează aceeași terminologie, cuprinzând cuvinte tehnice care corespund exact noțiunilor juridice. Curtea reține că utilizarea constantă și uniformă a acelorași termeni în redactarea actelor normative este o garanție pentru realizarea coerenței legislației naționale, în aceste condiții nemaifiind necesară determinarea conceptuală și definirea acestor termeni, așadar interpretarea oficială, autentică, contextuală a noțiunilor cu conținut normativ identic reglementării anterioare.

Mai mult, Curtea reține că dreptul, ca operă a legiuitorului, nu poate fi exhaustiv, iar dacă este lacunar, neclar, sistemul de drept recunoaște judecătorului competența de a tranșa ceea ce a scăpat atenției legiuitorului, printr-o interpretare judiciară, cauzală a normei. Sensul legii nu este dat pentru totdeauna în momentul creării ei, ci trebuie să se admită că adaptarea conținutului legii se face pe cale de interpretare - ca etapă a aplicării normei juridice la cazul concret -, în materie penală, cu respectarea principiului potrivit căruia legea penală este de strictă interpretare. Curtea reține astfel că interpretarea autentică, legală poate constitui o premisă a bunei aplicări a normei juridice, prin faptul că dă o explicație corectă înțelesului, scopului și finalității acesteia, însă legiuitorul nu poate și nu trebuie să prevadă totul. În concret, orice normă juridică, ce urmează a fi aplicată pentru rezolvarea unui caz concret, urmează a fi interpretată de instanțele judecătorești (interpretare judiciară, cauzală) pentru a emite un act de aplicare legal (**DEC. nr. 489/2016, M. Of. nr. 661 din 29 august 2016**).

3. Având în vedere principiul aplicabilității generale a legilor, Curtea de la Strasbourg a reținut că formularea acestora nu poate prezenta o precizie absolută. Una dintre tehnicile standard de reglementare constă în recurgerea mai degrabă la categorii generale decât la liste exhaustive. Astfel, numeroase legi folosesc, prin forța lucrurilor, formule mai mult sau mai puțin vagi, a căror interpretare și aplicare depind de practică. Oricât de clar ar fi redactată o normă juridică, în orice sistem de drept, există un element inevitabil de interpretare judiciară, inclusiv într-o normă de drept penal. Nevoia de elucidare a punctelor neclare și de adaptare la circumstanțele schimbătoare va exista întotdeauna. Din nou, deși certitudinea este extrem de dezirabilă, aceasta ar putea antrena o rigiditate excesivă; or, legea trebuie să fie capabilă să se adapteze schimbărilor de situație. Rolul decizional conferit instanțelor urmărește tocmai înlăturarea dubiilor ce persistă cu ocazia interpretării normelor, dezvoltarea progresivă a dreptului penal prin intermediul jurisprudenței ca izvor de drept fiind o componentă necesară și bine înrădăcinată în tradiția legală a statelor membre. Prin urmare, art. 7 paragraful 1 din Convenție nu poate fi interpretat ca interzicând clarificarea graduală a regulilor răspunderii penale pe calea interpretării judiciare de la un caz la altul, cu condiția ca rezultatul să fie coerent cu substanța infracțiunii și să fie în mod rezonabil previzibil (Hotărârea din 22 noiembrie 1995, pronunțată în Cauza S.W. împotriva Regatului Unit, paragraful 36, Hotărârea din 24 mai 2007, pronunțată în Cauza Dragotoni și Militaru-Pidhorni împotriva României, paragrafele 36 și 37, Hotărârea din 12 februarie 2008, pronunțată în Cauza Kafkaris împotriva Ciprului, paragraful 141 și Hotărârea din 21 octombrie 2013, pronunțată în Cauza Del Rio Prada împotriva Spaniei, paragrafele 92 și 93).

Totodată, drept consecință logică a principiului conform căruia legile trebuie să fie de aplicabilitate generală, formularea actelor normative nu este întotdeauna exactă, folosirea unor caracterizări generale fiind preferată unor liste exhaustive (a se vedea Hotărârea din 15 noiembrie 1996, pronunțată în Cauza Cantoni împotriva Franței, paragraful 31). Rezultă că interpretarea acestor norme depinde de practică și nu încapă îndoială că instanțele interne sunt cele mai în măsură să examineze și să interpreteze legislația națională; o astfel de interpretare nu este în sine incompatibilă cu art. 7 din convenție [a se vedea Garcia Ruiz împotriva Spaniei (MC), nr. 30544/96, paragraful 28, CEDO 1999-I; Stretlet, Kessler și Krenz împotriva

Germaniei (MC), nr. 34044/96, 35532/97 și 44801/98, paragraful 50, CEDO 2001-II; și Sud Fondi S.r.l. și alții, paragraful 108].

De aceea, nu poate fi primită susținerea potrivit căreia destinatarii dispozițiilor legale criticate nu-și pot adapta conduita în funcție de conținutul lor, deoarece acestea sunt suficient de clare și de previzibile, sens în care calificarea circumstanțelor și răsfrângerea lor poate fi înțeleasă de persoana interesată, apelând chiar la sfatul unui specialist. Totodată, modalitatea de reținere a circumstanțelor legale și/sau judiciare ori prioritatea reținerii unor circumstanțe speciale față de cele generale sunt aspecte ce intră în atributul exclusiv al instanțelor de judecată și, de aceea, în aceste situații, suplețea legii este de preferat, întrucât nu se poate stabili aprioric totalitatea împrejurărilor care ar putea intra sau nu în categoria noțiunii de "circumstanță". Mai mult, tipologia acestor împrejurări, mecanismul care asigură funcționarea lor, ordinea în care acestea devin eficiente și efectele pe care le au asupra pedepsei constituie acea parte care ține de punerea în practică a sistemului teoretic și vizează *lato sensu* interpretarea și aplicarea legii.

De asemenea, cât privește preținsa contrarietate a prevederilor criticate cu dispozițiile art. 16 din Constituție, Curtea constată că acestea se aplică în mod egal tuturor persoanelor aflate în ipoteza juridică a normei. În legătură cu această problemă este de reținut că principiul egalității nu înseamnă uniformitate, așa încât dacă la situații egale trebuie să corespundă un tratament egal, la situații diferite tratamentul juridic nu poate fi decât diferit. În general, se apreciază că încălcarea principiului egalității și nediscriminării există atunci când se aplică tratament diferențiat unor cazuri egale, fără să existe o motivare obiectivă și rezonabilă, sau dacă există o disproporție între scopul urmărit prin tratamentul inegal și mijloacele folosite. În alți termeni, principiul egalității nu interzice reguli specifice, în cazul unei diferențe de situații. În cazul de față, împrejurările subsumate fiecăreia dintre cele două categorii sunt, în principiu, delimitate de criteriul legăturii pe care o anumită împrejurare o are fie cu persoana făptuitorului, fie cu fapta, urmând ca acele împrejurări care au un caracter obiectiv să se răsfrângă asupra autorului și participanților numai în măsura în care le-au cunoscut sau prevăzut, iar celelalte, cu caracter personal, să producă efecte numai cu privire la persoana în legătură cu care se regăsesc (**DEC. nr. 701/2016, M. Of. nr. 259 din 13 aprilie 2017**).

Practică judiciară

➤ Instanța Supremă

Decizii de îndrumare/în interesul legii/în dezlegarea unor chestiuni de drept

1. Principul legalității incriminării are consecințe nu numai în activitatea legislativă, ci și în cea juridică, iar, în aplicarea legii, impune două obligații esențiale: interpretarea strictă a legii penale și interzicerea analogiei (*lex stricta, poenallia sunt strictissimae interpretationis*), respectiv interzicerea aplicării retroactive a legii (*lex praevia*).

În ceea ce privește prima obligație, interpretarea strictă a legii penale este urmarea firească a principiului legalității condamnărilor (Cauza Dragotoniș și Militaru-Pidhorni împotriva României, paragraful 40, Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 420 din 23 iunie 2010). Interpretarea legii penale trebuie să urmărească cunoașterea voinței reale a legiuitorului, prin respectarea dispozițiilor explicite din norma de incriminare, iar nu crearea unei alte norme, prin analogie.

Analogia presupune extinderea aplicării unei norme penale cu privire la o situație nereglementată în mod expres, dar care se aseamănă cu cea descrisă de norma respectivă. În doctrină, s-a ridicat problema dacă interdicția analogiei în dreptul penal are un caracter absolut sau relativ, recunoscându-se un regim diferit după cum efectele sale se produc în favoarea sau în defavoarea inculpatului. Dacă analogia în favoarea inculpatului (*in bonam partem*) este considerată, în anumite situații, de o parte a doctrinei, admisibilă, analogia în defavoarea inculpatului (*in malam partem*) este în mod unanim considerată inadmisibilă.

Interzicerea extinderii legii prin analogie în defavoarea inculpatului este un principiu dezvoltat pe cale jurisprudencială și de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (*ICCJ, dec. nr. 9/2020, M. Of. nr. 592 din 7 iulie 2020*).

2. În ceea ce privește sintagma suspendarea exercitării dreptului de a conduce, nu trebuie să se piardă din vedere că prioritară este regula interpretării gramaticale sau literale (ce implică analiza textului